

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ
ТЕХНОЛОГІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ В
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ
РОСЛИННИЦЬКОГО НАПРЯМУ**

**КОВТУН-ГРАБОВСЬКА М.С., АСПІРАНТ*,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМ. П. ВАСИЛЕНКА**

В статті викладені методи і результати дослідження з управління технологічними процесами в рослинництві, вибірково, в господарствах різних технологічних рівнів в агрокліматичних зонах Лісостепу і Степу Харківської області.

In the article methods and research results are expounded from a management by technological processes in a plant-grower, preferentially, in the economies of different technological levels in the agroclimatic zones of Forest-steppe and Steppe of the Kharkov area.

Постановка проблеми. В рослинництві сучасного сільського господарства за розмаїття форм господарювання при застосуванні високопродуктивної техніки, різноманітних технологій масо різні результати за врожайністю сільгоспкультур. При цьому, як показали попередні дослідження проведені в Харківській області на прикладі двох районів, розміщених в двох агрокліматичних зонах – Лісостепу і Степу – в більшості господарств застосовують індустріальні технології з агрегатами високої продуктивності і з застосуванням засобів хімізації, але врожайність основних сільгоспкультур відрізняється суттєво.

Як показує аналіз ця різниця в урожайності в основному пов'язана з людським фактором, тобто відношення механізаторів господарств до якості і строків виконання механізованих робіт, виконання технологічних процесів вирощування рослин, збирання врожаю і його післязбиральне зберігання [1, 2].

Тому поставлена мета дослідити системи управління технологічними процесами в рослинництві. Завдання досліджень полягало в тому, щоб за недостатніх коштів і наукових людських резервів провести такі дослідження вибірково в окремих господарствах на прикладі Харківської області, яка розміщена в двох агрокліматичних зонах.

---

* Науковий керівник – Красноруцький О.О., к.е.н., доцент

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На основі досліджень з оцінки господарств за рівнями технологій і ресурсозабезпечення встановлено, що два методичні підходи в оцінці механізованих технологій і рівнів господарств – технологічних і за ресурсозабезпеченням дають однаковий результат, щодо рівневого співвідношення господарств і її загальної характеристики [3].

Рівневий підхід при аналізі господарств дозволяє провести їх аналіз з точки зору встановлення причин різного рівня врожайності в межах адміністративних районів агрокліматичних зон, для розробки стратегії забезпечення високого рівня результативності. Так дослідженнями проведеними в 2007-2009 роках на Харківщині, в районах розміщених в Лісостеповій і Степовій агрокліматичних зонах встановлено співвідношення господарств за технологічними рівнями: високого 5% (0-12), середнього 17% (11-23), низького 78% (65-86) [4].

Порівняно з даними досліджень минулого століття проведених в колгоспах на сьогодні має місце зменшення господарств високого рівня яких було до 20% та середнього (30%), за значного збільшення господарств низького рівня (з 50% до 80%). Тому виникла необхідність окремо виділити господарства найнижчого технологічного рівня. При цьому для рівневої оцінки запроваджена 9-ти бальна шкала в залежності від рівнів врожайності та площ посівів: 8-9 балів оцінювалися господарства високого технологічного рівня, 7-5 балів – середнього, 4-2 – низького і 1 бал найнижчого рівня.

Такий методичний підхід дозволяє зробити вибірку господарств обмеженої кількості для дослідження управління технологічними процесами в рослинництві. Було вибрано із кожної рівневої групи по одному господарству. Таким чином проводили дослідження в чотирьох різнорівневих господарствах Золочівського району, розміщених в Лісостеповій зоні і в 4-х різнорівневих господарствах Балаклійського району, розміщених в Степовій зоні. В зв'язку з тим, що не маємо дозволу від господарств на публікацію їх даних, назви їх в статті не приводяться.

Виклад основного матеріалу. На основі анкетування та опитування проведеного в 2012 році керівників та спеціалістів господарства було встановлено наступне.

Як видно, з табл. 1, управління технологіями рослинництва в господарствах різних технологічних рівнів, в переважній більшості, здійснюється керівником та агрономом.

Таблиця 1

**Управління технологіями рослинництва в господарствах
різних технологічних рівнів**

Технологічний рівень господарства	Агрокліматична зона	Показники піддослідного господарства		Суб'єкт управління технологіями, відповідальний (посада)		
		Площа посів с.-г. культур, га	Кількість культур у сівозміні	Керівник	Агроном	Інженер
Високий	Лісостеп	3000	6	+	+	-
	Степ	3600	5	+	+	-
Середній	Лісостеп	5800	7	+	+	+
	Степ	5600	5	+	+	-
Низький	Лісостеп	2400	5	+	+	-
	Степ	3000	5	+	+	-
Найнижчий	Лісостеп	250	4	+	-*	-*
	Степ	106	3	+	-*	-*

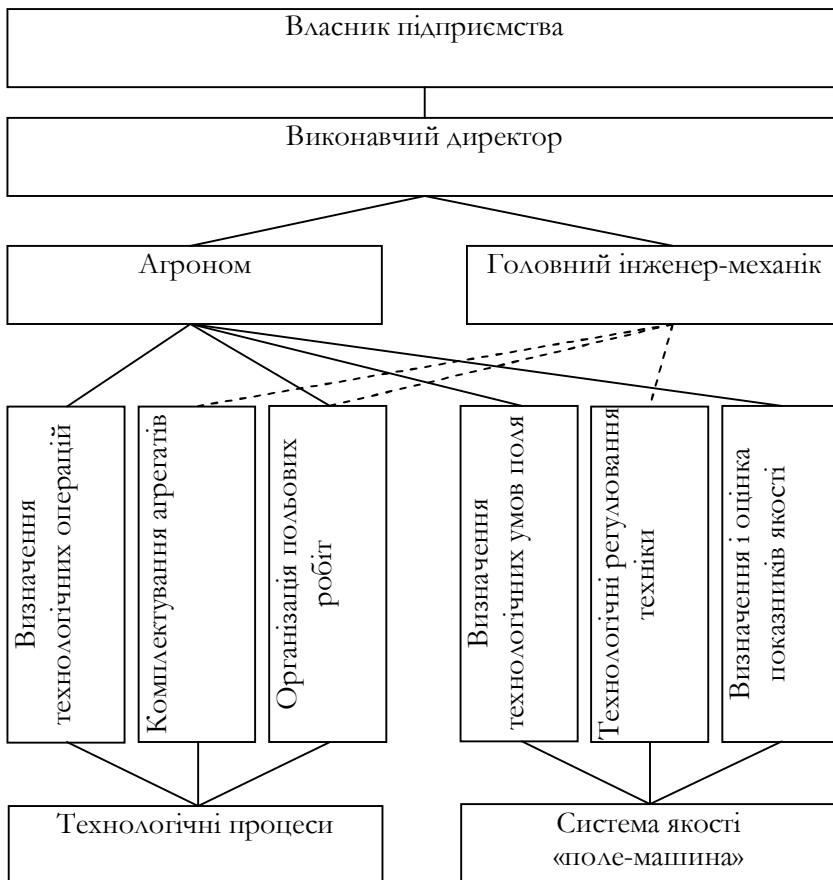
*Посади в господарстві відсутні

В господарствах найнижчого рівня, за відсутності агронома, таке управління здійснює керівник. Виключення складає господарство в Лісостеповій зоні Золочівського району, яке в різні роки займає позиції, то високого, то середнього технологічного рівня.

В цій системі загальне керівництво здійснює голова господарства та виконавчий директор, а її реалізацією здійснюють, як названий агроном так і головний інженер-механік (рис. 1).

Де, в основному управлінням технологіями та їх розвитком займається керівник та його перший заступник, який за фахом є агрономом. Крім того в господарстві є агроном-насінневік на якого покладена відповідальність за впровадження системи якості «поле-машина» [5].

За рахунок широкого впровадження системи якості «поле-машина» при управлінні механізованими технологіями в землеробстві, як показала практика даного господарства, на всіх технологічних операціях, можливо без додаткових затрат, а лише за сумлінного відношення до своїх обов'язків, спеціалістів і механізаторів, підвищити врожайність сільгоскультур на 15-20% збільшивши рівень реалізації їх потенціалу з 0,50-0,60 до 0,75-0,80.

Рис. 1. Загальна схема управління механізованими технологіями в землеробстві господарств середнього (високого) технологічного рівня, в Лісостеповій зоні на Харківщині

В господарствах найнижчого технологічного рівня, як видно з таблиці 1, за відсутності агронома і інженера, управління технологіями рослинництва і їх розвитком лягає на плечі керівника. Це пов'язано з тим, що тут мають місце не значні площі посівів сільгоспкультур (106-250 га.), за мінімальної кількості їх у 3-4-х полях сівозміни. На жаль в цих господарствах найнижчий рівень, що видно з таблиці 2.

Таблиця 2

**Врожайність основних сільськогосподарських культур
в 2012 р. по господарствах різних технологічних рівнів**

Технологічний рівень господарства	Агрокліматична зона	Врожайність основних с.-г. культур, ц /га					
		Озима пшениця	Озимий ячмінь	Кукуруза на зерно	Соняшник	Умовно-середнє	
						Рівні зони	Рівні
Високий	Лісостеп	37	32	60	26	39	36
	Степ	40	36	35	15	32	
Середній	Лісостеп	41	44	65	30	45	34
	Степ	23	25	22,6	16,7	22	
Низький	Лісостеп	32	20	26	25	26	32
	Степ	37	40	39	34	38	
Найнижчий	Лісостеп	35	24	24	20	26	27
	Степ	40	25	-	20	28	

Взагалі слід відмітити, що в рік дослідження (2012 р.) загальний рівень врожайності був низьким порівняно з попередніми роками. Це пов'язано з посухою, яка мала місце цього року. І хоча, як правило, при визначенні технологічних рівнів господарств, беруть дані по врожайності основних культур не лише, як за три роки, як видно, навіть річні дані показують рівневі тенденції: найбільша врожайність в господарствах високого технологічного рівня, найменша – в господарствах найнижчого рівня.

Висновки. В результаті проведених досліджень встановлено, що у всіх господарствах управління технологічними процесами та їх розвитком відбувається за активної участі керівника господарства, а там де площі посівів складають кілька тисяч гектарів і є посада агронома, який також приймає участь в цьому управлінні, тому різниця в урожайності в господарствах різних технологічних рівнів, розміщених в одному адміністративному районі в певній агрокліматичній зоні, пояснюється різним ступенем активності керівників і спеціалістів, особливо при здійсненні технологічних операцій.

Очевидно в господарствах низького і найнижчих рівнів не достатньо приділяється уваги встановленню технологічних умов

застосування техніки, її технологічним регулюванням, не здійснюється достатній контроль за рівнем якості механізованих робіт. Пропонується керівникам господарств усіх технологічних рівнів по всіх сільгоспкультурах, на кожній операції впроваджувати систему якості «поле-машина» якою передбачається:

- 1) визначення технологічних умов поля перед роботою техніки;
- 2) вибір відповідної техніки та її технічні регулювання;
- 3) визначення і оцінка показників якості вже по перших проходах агрегату по полю.

Така система повинна бути обов'язковою складовою при управлінні технологічними процесами в рослинництві.

Отже, проведені дослідження підтверджують соціологічне положення згідно яким, технологічні рівні об'єктів людської діяльності, в тому числі і рівні управління технологічними процесами, залежать в першу чергу, від ступенів активності керівників і спеціалістів цих об'єктів.

Література.

1. Ковтун Ю.І. Аналіз результатів досліджень машиновикористання в господарств різного технологічного рівня в Лісостеповій зоні/ Ю.І. Ковтун, М.О. Циганенко, О.І. Анікєєв, Г.В. Фесенко, О.А. Романашенко, О.М. Красноруцький, В.В. Качанов// Вісник ХНТУСГ. Технічні науки. Вип 124. Механізація сільського господарства. Т. 1. – Харків: ХНТУСГ, 2012. – с. 5-19.

2. Ковтун Ю.І. Результат досліджень машино-використання в землеробстві Степу в залежності від технологічних рівнів господарств/ Ю.І. Ковтун, О.Д. Калюжний, В.В. Качанов, О.І. Анікєєв, Г.В. Фесенко, Є.М. Рудницький, Є.А. Гаск, А.А. Подгаєцький// Вісник ХНТУСГ. Технічні науки. Вип 124. Механізація сільського господарства. Т. 1. – Харків: ХНТУСГ, 2012. – С. 19-27.

3. Ковтун Ю.І. Методологія оцінки господарств за рівнями технологій і ресурсозабезпечення/ Ю.І. Ковтун// Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет – конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи». Т. 2. – Харків: ХНТУСГ, 2011. – с. 6-9.

4. Ковтун Ю.І. Машиновикористання та система управління залежно від технологіко-економічних рівнів господарств/ Ю.І. Ковтун, О.О. Красноруцький, М.С. Ковтун-Грабовська// Економіка АПК, 2011. – с. 79-82. (№4 (198)).

5. Ковтун Ю.І. Система якості «поле-машина» з основами агрокваліметрії/ Ю.І. Ковтун// ПНВП «Промпроєкт». – Харків: 2007. – 140 с.

6. Обґрунтування технологій і нормативної собівартості виробництва продукції рослинництва/ [Мазоренко Д.І., Мазнев Г.Є., Красноруцький О.О. та ін.]; за ред. Д.І. Мазоренка, Г.Є. Мазнева. - Харків: Вид-во «Міськдруку», 2010. - 147 с.